

સૂરિપુરન્દર શ્રી હરિભદ્રસૂરિ-વિરચિત

“ધૂમાવલી”-પ્રકરણ

—સં. આ. વિજયસૂર્યોદયસૂરિ

આચાર્ય શ્રી હરિભદ્રસૂરિ મહારાજની અનેક રચનાઓ પ્રસિદ્ધ અને પ્રતિષ્ઠિત છે. તેમની રચેલી કૃતિઓની નોંધ ‘ગણધરસાધ્ધશતકવૃત્તિ’ (સુમતિગણિ, સં. ૧૨૯૫)માં તથા ‘ચતુર્વિંશતિપ્રબન્ધ’ (રાજશેખરીય)માં મળે છે. (‘હરિભદ્રસૂરિ: જીવન અને કવન’, હી. ર. કાપડિયા, વડોદરા, પૃ. ૪૮). પણ તે સૂચિઓમાં ‘ધૂમાવલી’ નામની રચનાની કોઈ નોંધ નથી.

‘ધૂમાવલી’ની પ્રાપ્તિ ફુટકર-પત્રોમાંથી આનાયાસે થઈ છે. એક જ પત્ર, તે પણ છેડેથી ફટેલું, જૂનાં પત્રો પેદતા પેદતા મળી આવ્યું, અને તે જોતાં ૧૪મી ગાથામાં સ્થિત ‘ભવવિરહ’ પદે ધ્યાન આકર્ષ્યું. આ પદ તો હરિભદ્રસૂરિજીની પાકી ઓઢાંચનું પદ ગણાય. ઇટલે આની પ્રતિલીપિ અત્રે પ્રસ્તુત કરી છે. આના વિશે ક્યાંક ઉલ્લેખ મળે કે આની બીજી નકલો મળી આવે, તો આ કૃતિ અને તેના કર્તા વિશે વધુ ચોકસાઈ કરી શકાય. અત્યારે તો ‘ભવવિરહ’ પદને જ પ્રમાણભૂત ગણી તે હરિભદ્રસૂરિ-કૃત સમજી અહીં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

‘જિનરત્નકોશ’ (વેલણકર, ઈ. ૧૯૪૪, પૃ. ૧૯૮) તપાસતાં તેમાં જયભૂષણકૃત ‘ધૂમાવલિકા’ નામક કૃતિનો તથા ‘ધૂમાવલ્યાદિવૃત્તિ’ નામે શીલાચાર્યની રચનાનો ઉલ્લેખ છે. વાદિવેતાલ શાન્તિસૂરિકૃત ‘પર્વપંચાશિકા’ પર શીલાચાર્યકૃત વૃત્તિ તે જ ‘ધૂમાવલ્યાદિવૃત્તિ’ હોવાનું પ્રા. વેલણકર નિર્દેશે છે.

‘પર્વપંચાશિકા’ જો કે જિનેશ્વરની સ્નાત્રાદિપૂજાના વિષયની જ રચના છે, અને પ્રસ્તુત કૃતિ પણ ધૂપપૂજાના વિષયની જ છે, છતાં આ ‘ધૂમાવલી’ સ્વતંત્ર અથવા જુદી જ કૃતિ છે, તેમ કલ્પના થાય છે. કૃતિમાં તૂટતો અંશ અટકલથી [] માં ડમેયો છે. દેખીતા લેખનદોષ સુધારી લીધા છે. લઘાવટ જોતાં પ્રતિ (પાનું) સંભવતઃ ૧૭ મા સૈકાનું જણાય છે.

(२)

“धूमावली”- प्रकरणम् ॥

असुरिदसुरिदाणं कित्तरागंधव्वचंदसूराणं ।
विज्जाहरियसूराणं सजोगसिद्धाणं सिद्धाणं ॥१॥
मुणियपरमत्थवित्थर-विगिट्ठिविविहतवसोसियंगाणं ।
सिद्धिवहुनिब्भरक्कंठियाणं जोगीसराणं च ॥२॥
जे पुज्जा भगवंतो तित्थयरा रागदोसतमरहिया ।
विणयपणएण तेसिं समुद्धओ मे इमो धूओ ॥३॥
तित्थंकरपडिमाणं कंचणमणिरयणविदुममयाणं ।
तिहुअणविभूसगाणं सासय-सुरवरकयाणं च ॥४॥
चमरबलिप्पमुहाणं भवणवईणं विचित्तभवणेसु ।
जाओ य अहोलोए जिणिंदचंदाणं पडिमाओ ॥५॥
जाओ य तिरियलोए कित्तरकिंपुरिसभूमिनयरेसु ।
गंधव्वमहोरगजक्खभूय तह(य)क्खसाणं च ॥६॥
जाओ य दीवपव्वय-विज्जाहरपवरसिद्धभवणेसु ।
तह चंदसूराहरिक्ख-तारागाणं विमाणेसु ॥ ७॥
जाओ य उड्डलोए सोहम्मीसाणवरविमाणेसु ।
जाओ मणोहरसणंकुमारमाहिंदकप्पेसु ॥ ८॥
जाओ य बंभलोए-लंतयसुक्के तहा सहस्सारे ।
आणयपाणयआरण-अच्चुयकप्पेसु जाओ य ॥ ९॥
जाओ गेविज्जेसुं जाओ वरविजयवेजयंतसेसु ।

(३)

तह य जयंतपराजि[यविमा]णसव्वट्ठसिद्धेसु॥ १०॥
सिद्धाण य सियघणकम्म-बंधमुक्कण परमनाणीणं।
आयरिया [ण तहेव य पं]चविहायारनिरयाणं॥ ११॥
तह य उवज्झायाणं साहूणं ज्ञाणजोगनिरयाणं।
तवसो(सु)सियसरीराणं सिद्धिवहूसंगमपराणं॥ १२॥
सुयदेवया वि पंकय-पुत्थ[य]मणिरयणभूसियक्काए।
वेयावच्चगराण य समुद्धओ मे इमो धूओ॥ १३॥
एवं अभित्थुया मो (मे) भावसुगंधेण परमधूवेण।
तित्थयरसिद्धपमुहा सव्वे वि कुणन्तु भवविरहं॥ १४॥

* * *